

چکیده مبحث اول:

فرهنگ زیارات و ادعیه، مبیین نقش اساسی «امت، جامعه و ساختارهای اجتماعی» در شهادت امام حسین(ع)

چگونه امتی که به اسلام و پیامبر اکرم(ص) انتساب داشت، بر انجام این جنایت عظمی (یعنی شهادت فرزند پیامبر اکرم(ص) و اسارت اهل بیت(ع)) یا همراهی با آن یا سکوت در برابر آن، به «وحدت اجتماعی» می‌رسند؟! این، سوال اصلی سلسله مباحثی است که در شبهای دهه سوم ماه محرم و عزای حسینی(ع) مطرح خواهیم کرد.

در بیان عظمت مصیبت حضرت اباعبدالله حسین علیه السلام در آسمانها و زمین، در زیارت عاشورا عرض می‌کنیم: «مُصِيبَةً مَا أَعْظَمَهَا وَأَعْظَمَ رَزِيَّتَهَا فِي الْإِسْلَامِ، وَفِي جَمِيعِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» و سپس این عبارت می‌آید: «فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً أَسَسَتْ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَالْجَوْرِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً دَفَعَتْكُمْ عَنْ مَقَامِكُمْ، وَأَزَالَتْكُمْ عَنْ مَرَاتِبِكُمْ الَّتِي رَتَبَتْكُمْ اللَّهُ فِيهَا، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكُمْ، وَلَعَنَ اللَّهُ الْمُمَهِّدِينَ لَهُمْ بِالتَّمَكِينِ مِنْ قِتَالِكُمْ» گناه و به شهادت رساندن حضرت اباعبدالله الحسين(ع) به عنوان تنها باقی مانده از اهل کساء آن قدر بزرگ است که لعنت خود را بر «امتی» می‌فرستیم که مقامات و مراتبی را که خداوند برای اهل بیت رقم زده بود از آن‌ها غصب کردند. اما باید توجه داشت که این لعنت بر «امت و جامعه» ای است که اهل بیت(ع) را به قتل رساندند و مهندسی پایه‌های ظلم را بر این بزرگواران بنا کردند. جامعه‌ای که با تمکین و تبعیت ائمه نفاق، باعث شهادت سیدالشهدا(ع) شدند. بنابراین این لعن، منحصر به افرادی نمی‌شود که در عصر عاشورا در سرزمین کربلا حضور داشتند و در مقابل حضرت قرار گرفتند و ایشان را در گودال قتلگاه به شهادت رساندند بلکه این لعن و نفرین به «جامعه» ای قاتلین وارد شده است؛ همچنین لعن‌هایی که در زیارت مطلقه اباعبدالله(ع) آمده است منحصر به افراد یا ائمه نفاق نمی‌شود بلکه به «جامعه و امت» نیز وارد می‌شود: «لُعِنَتْ أُمَّةٌ قَتَلَتْكُمْ وَأُمَّةٌ خَالَفَتْكُمْ وَأُمَّةٌ جَحَدَتْ وَلَا يَتَّكُمُ وَأُمَّةٌ ظَاهَرَتْ عَلَيْكُمْ وَأُمَّةٌ شَهِدَتْ وَلَمْ تُسْتَشْهَدْ...». یعنی اباعبدالله الحسين(ع) در مقابل هویت و تمامیت یک جامعه در همه ابعاد قرار داشت. مقصر شهادت سیدالشهدا(ع)، یک جامعه است. گرچه لعن مخصوصی نیز برای ائمه نفاق و محورهای شرارت نیز در این زیارت آمده است. در دعای شریفه ندبه نیز همین حقیقت بیان می‌شود: «وَالْأُمَّةُ مُصِرَّةٌ عَلَى مَقْتِهِ مُجْتَمِعَةٌ عَلَى قَطِيعَةِ رَحِمِهِ» یعنی جامعه‌ی مدعی مسلمانی و منتسب به نبی اکرم(ص) با همدیگر یک وحدت اجتماعی را تشکیل دادند تا با همدلی و همفکری و همکاری هم، نسل و رحم رسول خدا(ص) را از بین ببرند. این دعای شریف نیز قتل و شهادت و آزار و اذیت خاندان نبوت را به رفتار و اجتماع «جامعه و امت» نسبت می‌دهد. وقتی حضرت اباعبدالله الحسين(ع) خواست به سمت مکه حرکت کند برای برادرش محمد حنفیه وصیتی را نوشت که در آن نیز به همین مطلب مهم اشاره می‌شود: «إِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِّي» برای اصلاح امت جدم، از این شهر خارج می‌شوم. یعنی دوباره بحث از «امت» مطرح است. حتی منافقین و دشمنان اهل بیت(ع) نیز بر همین «امت و جامعه» دست می‌گذاشتند.

لذا اگر می‌خواهیم درباره عاشورا و پیام آن صحبت کنیم نباید پیام این قیام بزرگ را به غیبت نکردن، تهمت نزدن، حجاب داشتن، نماز خواندن، به پدر و مادر احترام گذاشتن و... منحصر کنیم؛ اگرچه این احکام فردی، از احکام نورانی خدای متعال است و باید به مردم

گفت؛ اما جامعه نیز احکام دارد و احکام آن رعایت نشد که یک جامعه با تمامی ابعاد و روابط و ساختارها و منزلت‌های خود در مقابل حضرت اباعبدالله الحسین(ع) قرار گرفت و حضرت نیز برای اصلاح همین جامعه قیام کرد و به شهادت رسید. ما باید علاوه بر درس گرفتن وظایف فردی از واقعه عاشورا، نسبت به وظایف اجتماعی‌مان نیز مطالبه‌گری داشته باشیم. انحرافات امت و جامعه را چطور بفهمیم و در مقابل آن بایستیم. ممکن است گفته شود: «امت و جامعه فرق چندانی با افراد ندارد، زیرا هر فردی کنار فرد و افراد دیگری قرار بگیرد جامعه تشکیل می‌شود. لذا اگر هر فردی وظایف خودش را به خوبی انجام دهد و خود را اصلاح کند جامعه نیز اصلاح می‌شود.» این مطلب از آن گزاره‌های مشهوری است که خیلی ناقص و ساده‌انگارانه است. بله، درست است که تک‌تک افراد، واحدهای تشکیل‌دهنده جامعه هستند اما جامعه جدای از افراد نیز، دارای هویت و واقعیت است. به‌عنوان نمونه، وقتی قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال/ ۶۰) هر چه توان دارید در مقابل کفار آماده کنید، اگر هر کسی بخواهد به صورت فردی وظیفه خود را انجام دهد، نهایت کار او تهیه اسلحه انفرادی و آموزش و تمرین فردی است. حال اگر تک‌تک افراد به این صورت خود را مسلح کنند و آماده نبرد شوند، هنگامی که دشمن حمله کند می‌توانند روبروی آن بایستند؟! دشمنی که با طراحی نقشه‌ی عملیاتی و ادوات نظامی مانند توپخانه، هواپیما، موشک، تانک و... به جنگ آن‌ها آمده است قطعاً آمادگی از نوع فردی منجر به شکست آن‌ها خواهد شد. چرا که دشمن بوسیله‌ی به وحدت رساندن افراد خود، یک جامعه نظامی تشکیل داده است. اما در این طرف جبهه، همه به صورت فردی عمل می‌کنند. پس وقتی جمعی با یک هدف مشترک به دور هم جمع می‌شود و یک سری افعال شبیه به هم انجام می‌دهد، حقیقت دیگری غیر از حقیقت تک‌تک افراد شکل می‌گیرد.

حال سران کفر چگونه یک جامعه را در مقابل نبی و ولی خداوند بسیج کردند؟ آیا برای تحقق اهداف خود، نزد تک‌تک افراد می‌رفتند و می‌گفتند در مقابل نبی خدا بایستید؟! در پاسخ باید گفت اگرچه جوامع در آن دوران، ساده بوده و پیچیدگی‌های جوامع امروزی را نداشته اما از جمعیت‌های عظیمی تشکیل شده بود که امکان صحبت با فرد فرد آن‌ها نبوده است، به‌طور نمونه در زمان یزید که حکومتش از افغانستان تا اروپای شرقی گسترده بوده، میلیون‌ها نفر در امپراطوری او زندگی می‌کرده‌اند. حال آیا امکان صحبت با یک‌یک این تعداد انسان و گمراه کردن آنها از طریق تخاطب مستقیم وجود داشته است؟! قطعاً این‌طور نبوده است. بلکه سران و ائمه کفر با ایجاد ساختارها و روابطی، ارزش‌ها و مطلوبیت‌ها و تحقیر و تجلیل‌ها و توبیخ و تشویق‌هایی را در جامعه به پذیرش می‌رساندند تا مردم به سبب این جدول‌بندی و کانال‌کشی، به سمت مقاصد ظلمانی آنها حرکت نمایند. به عبارت دیگر، ملاً و مترفین و اکابر مجرمین و طواغیت و ائمه کفر، مهندسین ساختارها و روابط اجتماعی و بناکنندگان ساختمان‌های کفر و نفاق جهت گمراه کردن مردم بودند.

پس اگر کسی در وظیفه خود نسبت به عاشورا اکتفا به وظایف فردی نماید، او برخلاف روایات و زیارات عمل کرده است. زیرا باید روابط و ساختارهای اجتماعی ایجاد کننده عاشورا را شناخت تا بتوان گفت جامعه ما چه باید کند. در غیر این صورت، جامعه ما نیز به همان خطراتی مبتلا می‌شود که جامعه زمان امام حسین(ع) مبتلا شد و شهادت حضرت را رقم زد. اگر هیأت و مراسم‌های عزاداری بخواهند در راه اباعبدالله(ع) به اصلاح امت پردازند باید در رابطه با مشکلات جامعه و روابط و ساختارهای اجتماعی صحبت کنند و مردم را به آن سمت توجه دهد.